

Pravda / Pravdivost

Otázka pravdivosti ve vědě, eventuálně ve filosofii, nemá jiný smysl než otázka pravdivosti ve všech ostatních sférách lidského podnikání, všech lidských aktivit, lidského života vůbec. Proto je třeba odmítnout tezi, že vlastní místo (TOPOS) pravdy je v soudu (resp. ve výpovědi), ať už je tato teze připisována Aristotelovi právem či neprávem. (Aristotelovu formulaci lze totiž přeložit či pochopit také jinak, než bývá zvykem, totiž tak, že místem pravdy je svět smyslu, tj. že jen ve světě smyslu se pravda může projevit, uplatnit, prosadit jako pravda.) Tím se ovšem stává nutnost přezkoumat a revidovat tradiční chápání vztahu mezi (danou) skutečností a pravdou, jak byla uvedena do obecného povědomí již ve starém Řecku. Pravdivost nějakého činu nelze měřit skutečností, jaká tu je ještě před činem, neboť ta představuje pouhou okolnost pravdivého činu. Na druhé straně pravdivost takového činu nemůže být založena jen tímto činem samým, nemůže být jeho složkou, součástí jeho provedení, uskutečnění resp. nemůže z jeho provedení vyplývat. Proto je zapotřebí pravdivost chápat jako pravost, tj. pravdivým činem bude pak takový čin, kterého bylo právě zapotřebí, tedy který byl v dané situaci tím pravým činem. Zpětně pak to převedeme také na výpověď (soud, pojetí, chápání, teorii atd.): je to taková výpověď, které byl v dané situaci právě zapotřebí, která byla v daném kontextu tou pravou výpovědí. Toto chápání pravdivosti odpovídá také tomu, co nám sám český jazyk napovídá, zejména tomu, že nejen pravda a pravdivost, ale také právo, spravedlnost, dokonce správnost, pravidelnost atd. jsou vždy v příslušném kontextu „tím pravým“, což je původně spjata s pravou stranou jakožto tou „správnou“. A to, že pravá strana představuje vlastně určitou orientaci, či spíše že její rozpoznávání je na takové orientaci založeno a z ní nezbytně vyvozováno, nás vede k tomu, abychom se v otázce pravdivosti dotazovali především na tuto orientaci resp. na „prostředí“, které takovou orientaci umožňuje a zakládá. V tom smyslu se můžeme vrátit k myšlence, že tímto orientovaným prostředím je veškerý život, ba celý svět, ale že tím, co onu orientovanost zakládá, není nic, co by bylo lze z daného života či daného světa, vůbec daných okolností odvodit či vyvodit. Základ oné orientace musíme proto hledat jinde než ve světě daností – musíme tedy předpokládat něco jako „ne-danosti“. To je smyslem toho, jak Rádl proti tomu, co pouze „jest“, stavěl to, co „býti má“. Sám si ovšem uvědomoval, že takto vyslovenou tezí vlastně nadále váže onu orientovanost na to, co je (i když s nezbytnými korekturami). A proto formuloval onu podivnou, ale pozoruhodnou myšlenku o konci světa, když vše zmizí a zůstane jen absolutní příkaz „ty máš“ (na konci Dějin filosofie).

(Praha, 991027-1.)